

Mala en Edek

Een onvoorstelbaar liefdesverhaal in Auschwitz

Er zijn mensen die zeggen dat de belangstelling voor de Tweede Wereldoorlog aan het afnemen is. Dat zal wellicht zo zijn, maar niet bij ons op school. Jaarlijks reizen wij met een aantal leerlingen af naar Polen om concentratiekamp Auschwitz te bezoeken. Ook afgelopen december vertrokken we met 48 leerlingen uit vwo 6. Het was een bijzondere reis.

Het aantal leerlingen dat deze reis met ons wil maken is al jaren veel groter dan het aantal plaatsen dat beschikbaar is. Ze willen vrijwel allemaal mee, maar uiteindelijk bepaalt de inhoud van een motivatiebrief wie er mee mag. De reis die we maken is absoluut geen plezierreis. Allereerst is daar het reisdoel: het grootste vernietigingskamp uit de geschiedenis van de mensheid. Daarnaast zijn het de lange busreis (we vertrekken zondagavond laat en zijn donderdagochtend vroeg weer terug), het volle en zware programma en het koude weer. Toch willen ze allemaal mee.

Indrukwekkende verhalen

En dus liepen we dinsdagochtend in Auschwitz I en 's middags in Auschwitz-Birkenau. We zijn in een gebied waar zich een onvoorstelbare misdaad heeft voltrokken. Je hoeft dan als docent eigenlijk niet veel te doen. Leerlingen zijn op dit soort momenten op een ontroerend mooie manier betrokken. Auschwitz-Birkenau is onwaarschijnlijk groot en overweldigend. De

verhalen komen duidelijk binnen. We praten over Mirjam Blits, die ondanks alles wat ze in het kamp heeft gezien en meegemaakt toch na de oorlog haar leven weer op de rit wist te krijgen en steeds positief is gebleven. We lezen een afschuwelijk verhaal van Miklos Nyiszli, de assistent van Mengele. En we praten over Zalmen Gradowski, die bij het Sonderkommando zat en wist dat hij zou sterven. Omdat hij bang was dat niemand van deze misdaad zou horen, schreef hij in het diepste geheim op wat zijn werk in de gaskamers inhield. Hij verstopte zijn verhaal en hoopte dat de vinder aan hem zou denken. We kijken – en eigenlijk was dat zijn laatste verzoek – naar de foto van Zalmen en zijn vrouw. Het is de foto van een gewoon echtpaar dat vermoord werd omdat ze Joods waren. De leerlingen stellen vragen en willen erover praten. En dan komt daar ineens een opmerking, of misschien meer een gedachte of een verzuchting: 'Wat een vreselijke plek, zo kil, zo koud, zo liefdeloos.' En dan vertel ik het verhaal van Mala en Edek. ▶

Hans Deen is docent geschiedenis aan het Jac. P. Thijsse College.

Treinstransport in Auschwitz-Birkenau. Foto: Fabian Börner.

Links: Portretfoto van Mala Zimetbaum voor de oorlog. Bron: Kazerne Dossin - Fonds Krol-Fessel.
Rechts: Foto van Edward Galinski, gemaakt in Auschwitz. Bron: Alamy, Collectie Auschwitz-Birkenau State Museum.

Mala Zimetbaum en Edward Galinski

In 1918 werd Mala Zimetbaum geboren in Polen, op haar tiende verhuisde ze naar België. In juli 1942 werd ze tijdens een razzia op het station van Antwerpen opgepakt en in september samen met 1048 anderen (waarvan slechts 25 zouden overleven) naar Auschwitz-Birkenau gedeporteerd. Ze werd geselecteerd voor het kamp en kreeg het nummer 19880 op haar arm getatoeëerd. *Mala la Belge* had een talent voor talen. Ze sprak Nederlands, Frans, Duits, Italiaans en Pools. Volgens sommige bronnen sprak ze ook Jiddisch en zelfs wat Russisch. In Auschwitz-Birkenau was er behoefte aan mensen zoals zij en al snel kreeg ze werk als tolk en koerier. Dat leverde haar een bevoorrechte positie met een redelijke mate van bewegingsvrijheid op. Ze gebruikte deze om

frequenter en ze werden verliefd. Oprechte liefde op de plek die door kamparts Heinz Thilo de *anus mundi* werd genoemd.

De ontsnapping

Op het moment dat ze verliefd werden, was Edek, samen met een paar vrienden, bezig met het voorbereiden van een ontsnapping. Omdat Mala aan noodzakelijke papieren kon komen, werd zij onderdeel van dit plan. Toen het plan door omstandigheden niet volledig uitgevoerd kon worden, besloten Edek en Mala het met z'n tweeën te proberen. Op zaterdag 24 juni rond half één 's middags liep Edek in een gestolen *Rottenführer* SS-uniform met aan zijn riem een wapen de poort uit. Mala liep klappertandend – ze had malaria – enkele passen voor hem. Haar roodachtige haren waren kortgeknipt en ze droeg een overall. Om haar gezicht te bedekken droeg ze een zware wastafel boven haar hoofd. Edek liep nonchalant, zoals je dat van een SS'er verwachtte die een gevangene bij zich had. Langzaam verwijsden ze zich van het kamp. Ze passeerden zonder problemen ook de laatste slagboom en waren vrij; de sirene zweeg.

Pas tijdens het avondappel werd opgemerkt dat Mala er niet was. Er werd nog naar haar gezocht, omdat *Rapportführerin* Drechsler, die wist dat Mala malaria had, dacht dat ze flauwgevallen was. Toen ontdekt werd dat er nog een gevangene ontbrak, en nog wel een die in het vrouwenkamp tewerkgesteld was, werd alarm geslagen.

Het lukte Edek en Mala om twaalf dagen lang uit de handen van de Duitsers te blijven, maar op donderdag 6 juli werd Mala door een patrouille bij Bielitz (dicht bij de Tsjecho-Slovaakse grens)

‘Ondanks het grote risico om gepakt te worden, gaf Mala voedsel, medicijnen en berichten door aan medegevangenen’

anderen te helpen. Ondanks het grote risico om gepakt te worden, gaf ze voedsel, medicijnen en berichten door aan medegevangenen. Ze was een dappere vrouw in een gruwelijke wereld.

Hoe het is begonnen weet eigenlijk niemand, maar op een zeker moment (eind 1943 of begin 1944) komt Mala in contact met Edward (Edek) Galinski. Edek was een opgewekte Poolse jongen die al sinds juni 1940 onder nummer 531 in Auschwitz zat. Hij kreeg – als ‘oudgediende’ – allerlei onderhoudstaken uit te voeren. Het contact tussen de twee jonge mensen werd steeds

aangehouden. Ze werd niet direct herkend. Na haar arrestatie gaf Edek zich aan. Hij had uit handen van de Duitsers kunnen blijven, maar liet haar niet in de steek. Hij droeg het SS-uniform nog en ook hij werd niet direct herkend. Al snel maakten de getatoeëerde nummers op hun arm duidelijk dat zij de twee ontsnapte gevangenen uit Birkenau waren. De Gestapo begon met het verhoor en wilde vooral weten hoe het ontsnapingsplan was voorbereid, wie erbij betrokken waren en waar het SS-uniform en het wapen vandaan kwamen. In het begin was de aanpak mild; Mala kreeg zelfs moutkoffie met koek aangeboden. Ze zeiden niets. Terug in Auschwitz veranderde de aanpak. Alle remmen werden losgegooid. Edek werd onder andere met een metalen roede op z'n naakte voetzolen geslagen en ook Mala werd keihard aangepakt; ze lieten nog steeds niets los.

Italiaanse aria's

Edek zat in verschillende cellen in Block II en overall heeft hij hun namen in de muur of de deur gekrast: 'Edward Galinski, no 531, Mally Zimetbaum, no 19889, 1944 6 VII.' Mala zat uiteraard in een andere cel. Het verhaal gaat dat hij haar probeerde op te beuren door haar favoriete liedje te neuriën. Een ander verhaal vertelt dat hij, als hij buiten even mocht luchten, voor de cel waarvan hij dacht dat Mala er zat, Italiaanse aria's voor haar zong.

Met goedkeuring van het *Reichssicherheits-hauptamt* werden ze ter dood veroordeeld door ophanging. De straffen zouden tegelijkertijd en in het openbaar in Birkenau worden uitgevoerd. Om andere vluchtplannen te ontmoedigen, moesten alle gevangenen toekijken. In een gesmokkeld briefje liet Edek zijn vriend Wieslaw Kielar weten dat ze hadden afgesproken niet levend in handen van de beul te zullen komen. De executiedatum was vrijdag 15 september, Edek in het mannenkamp (B1d) en Mala in het vrouwenkamp (B1a). Kielar schrijft hierover: 'Moedig betrad Edek het podium en hij ging meteen op het krukje staan dat onder de galg neergezet was. De lus raakte zijn hoofd aan. Er klonk het commando "achtung" en even later kwam onder volmaakte stilte een van de SS'ers uit de groep die opzij van het wachthuis stond. Vanaf het papier in zijn hand begon hij het vonnis in de Duitse taal voor te lezen. Op dat moment werkte Edek, terwijl hij daar zo op het krukje stond, zijn hoofd in de lus, zette zich met zijn voeten hard af en kwam toen te hangen. Hij had zijn woord gehouden. Hij zou niet levend in de handen van de beul komen! Maar de SS'ers stonden een dergelijke demonstratie niet toe. Ze begonnen te schreeuwen en de kampkapo pakte Edek om zijn middel, zette hem weer op het krukje en maakte de lus los. De Duitser beëindigde het voorlezen van het vonnis

in de Duitse taal en begon het Pools te lezen. Hij las vlug en onduidelijk. Hij haastte zich. Edek wachtte tot hij klaar was. Op het moment dat het volkomen stil was, riep hij opeens met verstikte stem: "Leve Po..." Middenin werd hij onderbroken. Plotseling werd het krukje weggetrokken. Deze keer trok de lus zich stevig vast. Het lichaam van Edek spande zich met schokken en bleef toen krachteloos hangen. Zijn hoofd viel naar opzij. Hij was dood. Langzaam draaide het lichaam in het rond en schommelde zacht aan de dikke lus.' Terwijl hij daar hing was het doodstil in het kamp. Ineens riep iemand in het Pools 'mutsen af'. Het hele kamp bewees Edek de laatste eer. De SS'ers begonnen 'raus, raus' te schreeuwen en in een mum van tijd was het hele plein leeg, alleen Edek bleef achter.

Heft in eigen hand

Op ongeveer hetzelfde moment vond de executie van Mala in het vrouwenkamp plaats. Kielar was hier niet zelf bij. Hij hoorde de volgende dag van een Slowaakse vrouw hoe dit was verlopen.

'Mala had net als Edek besloten om niet toe te staan dat het vonnis door de SS'ers zou worden voltrokken. Toen ze al op de verhoging van de galg stond, sneed ze onder het voorlezen van het vonnis haar polsslagaders door met een scheermesje. Evenals Edek werd het haar niet toegestaan op die manier te sterven.

Rapportführer Taube was op haar afgesprongen en Mala sloeg hem met haar bebloede handen. Voor de ogen van het hele vrouwenkamp hadden de in woede ontstoken SS'ers haar toen zo goed als doodgetrapt. Het vonnis was voltrokken, zij het op andere wijze dan was voorgeschreven. Ze stierf onderweg naar het crematorium.'

Een paar dagen na de executie kreeg Kielar via gevangenen een pakje dat afkomstig was van Edek. Op het papier stonden de namen en de kampnummers van Edek en Mala. In het papier zat wat haar, 'het korte van Edek en een roodachtig lokje van Mala'. Edek wilde dat zijn vriend het, als hij zou overleven, naar zijn vader zou brengen.

We staan bij het monument. Het is stil en nog steeds koud als ik het verhaal beëindig. Inmiddels is het ook bijna donker. De leerlingen hebben tijd nodig. Tijdens de wandeling naar de bus is vrijwel iedereen alleen met zijn gedachten. Ware liefde in Auschwitz... onvoorstelbaar. ■

Strip

Over het verhaal van Edek en Mala is een strip gemaakt met de titel *Episodes uit Auschwitz. Liefde in de schaduw des doods*. Voor 14 jaar en ouder. Bevat expliciete beelden van geweld. Te koop bij de ingang van Auschwitz I of via eBay.

